

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Єршової Наталі Юрївни

на дисертаційну роботу **Лиски Павла Олександровича**

на тему: **«Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління**

корпоративною соціальною відповідальністю»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

у галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Посилення вимог до прозорості корпоративної діяльності, поширення принципів сталого розвитку та зростання ролі інтегрованого мислення зумовлюють переосмислення інформаційної архітектури управління корпоративною соціальною відповідальністю. У сучасних умовах обліково-аналітичне забезпечення перетворюється на стратегічний інструмент формування інтегрованого інформаційного простору, здатного мінімізувати інформаційну асиметрію між підприємством і стейкхолдерами та забезпечити належне інформаційне підґрунтя при прийнятті управлінських рішень. Традиційні підходи до бухгалтерського обліку й економічного аналізу переважно орієнтовані на фінансові результати діяльності, що обмежує можливості комплексного оцінювання соціального, екологічного та управлінського впливу підприємства. Це обумовлює необхідність розвитку теоретико-методичних засад інтеграції фінансової та нефінансової інформації, удосконалення аналітичного інструментарію оцінювання результативності корпоративної соціальної відповідальності та підвищення якості інформаційної підтримки стратегічного управління.

На сьогодні існує потреба в розвитку теоретико-методичних засад інтеграції бухгалтерського обліку до системи управління корпоративною соціальною відповідальністю в контексті формування комплексної системи інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень. Тому можна стверджувати, що дисертаційна робота Лиски Павла Олександровича є актуальною, відповідає сучасним тенденціям розвитку бухгалтерського обліку,

економічного аналізу та корпоративного управління, має важливе теоретичне і практичне значення.

Зв'язок теми дослідження з науковими планами, програмами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, зокрема в межах госпдоговірної науково-дослідної теми «Організація обліку соціально-відповідальної діяльності в стратегічному управлінні стійким розвитком господарського товариства» (номер державної реєстрації 0124U003626), де здобувачеві належить підрозділ 1.1 «Інституціональні передумови залучення інформації щодо соціально-відповідальних практик ведення бізнесу до контурів стратегічного управління господарським товариством» та розділ 2 «Організація облікового забезпечення стратегічного управління розвитком господарського товариства». Це свідчить про відповідність тематики дослідження пріоритетним напрямам наукової діяльності університету та її спрямованість на поєднання теоретичних положень із практичними рекомендаціями щодо вирішення актуальних проблем.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими та логічно взаємопов'язаними. Їх достовірність забезпечується використанням сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, як то: індукції та дедукції (для узагальнення результатів аналізу наукових джерел; виявлення закономірностей на основі емпіричних даних – п. 1.1, Додаток А); структурно-логічний аналіз (для визначення елементів КСВ як об'єктів бухгалтерського обліку та управління – Додаток Г, табл. 1.5, рис. 1.7); системний та порівняльний підходи (для дослідження міжнародних і вітчизняних практик формування нефінансової звітності, методик оцінки КСВ – табл. 1.2, табл. 1.4, табл. 2.1, табл. 2.3-2.4, Додатки Б, Ж); узагальнення та групування (для систематизації напрямів соціально відповідальної діяльності підприємств – табл. 1.6, табл. 1.7, табл. 1.9, Додатки В, Д); анкетування (для визначення інформаційних потреб стейкхолдерів – рис. 2.4, Додаток Е); факторний та кластерний аналіз (для

сегментації груп стейкхолдерів і визначення основних груп інформаційних потреб – рис. 2.5-2.6); метод аналізу ієрархій (для визначення коефіцієнтів значимості показників КСВ – п. 3.1); інтегральне оцінювання (для розрахунку інтегрального показника корпоративної соціальної відповідальності – п. 3.2); графічний метод (для візуалізації результатів дослідження); абстрактно-логічний метод (для формування висновків та узагальнення результатів дослідження).

Теоретичну основу дисертаційної роботи сформовано на основі ґрунтовного аналізу сучасних наукових підходів до управління корпоративною соціальною відповідальністю, розвитку обліково-аналітичного забезпечення, концепцій сталого розвитку та інформаційного забезпечення процесів управління підприємством. Автором здійснено критичний аналіз існуючих наукових підходів, систематизовано їх переваги та обмеження, що дозволило сформулювати власні висновки та рекомендації щодо удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю.

Емпірична база дослідження є репрезентативною та підтверджується використанням наукових праць українських та зарубіжних вчених, статистичних даних, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів, звітності підприємств, результатів анкетування стейкхолдерів. Використана інформаційна база є достатньою, актуальною та репрезентативною, що забезпечило достовірність сформульованих висновків і запропонованих рекомендацій.

У цілому дисертаційна робота відзначається високим рівнем наукової аргументованості, що дає підстави вважати сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації достовірними та обґрунтованими.

Достовірність результатів дослідження

Достовірність результатів досліджень підтверджується участю у 8 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, де автором оприлюднено та винесено на обговорення власно сформовані судження. Зокрема, такі доповіді: «Проблемні аспекти формування корпоративної соціальної відповідальності за допомогою засобів податкової політики» (*Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану*, м. Ужгород, 26 – 28 квітня 2023 р.), «Регресійний аналіз ролі інноваційної складової корпоративної соціальної відповідальності» (*Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*, м. Анкара, Туреччина, 07 лютого 2024 р.), «Форми

нефінансової звітності корпоративної соціальної відповідальності: український досвід» (*Актуальні питання сучасної науки: історія, теорія, практика*, м. Харків, 20-22 червня 2024 р.), «Корпоративна соціальна відповідальність як основа розвитку продуктивних сил і регіональної економіки» (*Розвиток економіки в контексті інтеграції до європейського науково-іноваційного простору*, м. Вінниця, 21-22 червня 2024 р.), «Підходи до формування системи показників оцінки розвитку корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві» (*Modern Problems of Science and Technology*, м. Таллінн, Естонія, 22-24 вересня 2025 р.) та ін.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем наукової новизни, логічною взаємопов'язаністю та спрямованістю на вирішення актуального наукового завдання щодо розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств, а саме:

– удосконалено організаційно-методичний підхід до формування системи управлінського обліку КСВ (підрозділ 3.1) на основі комплексної інтеграції системи облікових номенклатур (табл. 3.1), матричної моделі класифікації корпоративних соціально відповідальних витрат за функціональним призначенням, економічними елементами та характером їх виникнення (рис. 3.2 та 3.3), а також багатокритеріальної моделі ідентифікації об'єктів обліку КСВ (табл. 3.3, рис. 3.4). Практичну реалізацію запропонованого підходу забезпечують розроблені робочий план рахунків і рекомендації щодо його застосування (табл. 3.2, 3.4), що підвищує адаптивність облікової системи до інформаційних потреб управління КСВ та доводить запропоновані положення до рівня прикладної готовності;

– удосконалено методичний підхід до аналітичного моніторингу корпоративної соціальної відповідальності (підрозділ 3.2), який базується на інтеграції контрольно-аналітичних процедур, системи ключових показників ефективності (KPI) та інтегрального показника КСВ з урахуванням специфіки функціонування підприємств різних типів (табл. 3.7–3.10). Запропонований підхід ґрунтується на стейкхолдерсько-орієнтованій парадигмі управління, забезпечує конвергенцію фінансових і нефінансових інформаційних потоків у

єдиному інформаційно-аналітичному контурі, зменшує інформаційну асиметрію між заінтересованими сторонами та підвищує обґрунтованість управлінських рішень щодо реалізації стратегії корпоративної соціальної відповідальності;

– дістали подальшого розвитку теоретико-концептуальні засади КСВ як об'єкта управління та обліку шляхом розширення структурної моделі КСВ управлінською та інноваційною складовими. Уточнено понятійно-категоріальний апарат КСВ через конкретизацію дефініції корпоративної соціальної відповідальності та її структурних елементів (корпоративні соціально відповідальні витрати, соціально відповідальні інвестиції, соціально відповідальні активи, соціально відповідальні зобов'язання), а також обґрунтовано ієрархічно-функціональні взаємозв'язки категорій «КСВ», «сталий розвиток» та «ESG» (підрозділ 1.1-1.2);

– розвинено підхід до структуризації обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю як цілісної інформаційно-управлінської системи, що інтегрує облікову, аналітико-контрольну та звітну підсистеми (підрозділ 1.4), що забезпечило цілісне формування інформаційної бази при прийнятті управлінських рішень у сфері КСВ;

– дістало подальшого розвитку документальне забезпечення соціально відповідальної діяльності через формування цілісної системи, що охоплює первинний облік, аналітичні регістри, організацію документообігу та звітність за сталого розвитку (підрозділ 3.3).

Значимість отриманих результатів для науки і практичного використання

Теоретична цінність отриманих наукових результатів полягає в узагальненні та розвитку теоретичних положень щодо сутності й структури корпоративної соціальної відповідальності як об'єкта бухгалтерського обліку та управління, а також у розробці методичних підходів до інтеграції фінансової та нефінансової інформації в єдину систему обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю в контексті сталого розвитку підприємства.

Практична цінність розробок Лиски П. О. підтверджується їх впровадженням у діяльність підприємств, зокрема: підходи до формування робочого плану рахунків та графіку документообігу щодо КСВ апробовано в

обліку ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» (довідка № 33 від 14.07.2025 р.); теоретичні та методичні положення щодо форм звітності прийнято до впровадження в ТОВ «ЕКОНОМ-РЕНТ-ЦЕНТР» (довідка № 22 від 15.09.2025 р.); модель обліку операцій щодо КСВ апробовано в ТОВ «ВЕСТКЛАС» (довідка № 17 від 20.08.2025 р.); методичні підходи до аналізу та оцінки результатів розвитку КСВ прийнято до впровадження в ТОВ «ЕКОНОМ РЕНТ» (довідка № 11 від 25.09.2025 р.); рекомендації щодо системи КРІ та інтегральної оцінки КСВ апробовано в ТОВ «Атлантмаркет» (довідка № 8/26 від 29.12.2025 р.).

Крім того, наукові та практичні положення дисертації використано в освітньому процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні дисциплін «Організація бухгалтерського обліку і контролю в управлінні підприємством» та «Обліково-фінансова аналітика», що підтверджено довідкою № 25/81-02-728 від 26.12.2025 р.

Повнота викладення наукових положень, висновків в опублікованих працях

Основні результати дослідження висвітлено у 16 наукових працях, із яких 13 виконано одноосібно. Здобувачем опубліковано 8 статей у наукових фахових виданнях України, а також 8 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових праць становить 8,82 друк. арк., із яких особисто автору належить 7,44 друк. арк.

У наукових працях, опублікованих у співавторстві, чітко визначено особистий внесок здобувача, що відображено у переліку публікацій за темою дисертації. Наукові положення та висновки, винесені на захист, є самостійними авторськими розробками і відображають особистий внесок здобувача у вирішення поставлених наукових завдань.

Опубліковані матеріали повністю відображають зміст дисертації та відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Обсяг висвітлення результатів дисертації у наукових публікаціях є достатнім

Оцінка змісту дисертаційної роботи та відповідності вимогам

Дисертаційна робота Лиски П. О. складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт і предмет, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, відображено апробацію результатів дослідження та перелік наукових публікацій автора.

У першому розділі досліджено теоретичні засади управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств та розвитку її обліково-аналітичного забезпечення. Проведено критичний аналіз існуючих наукових підходів до трактування сутності корпоративної соціальної відповідальності, уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, визначено місце корпоративної соціальної відповідальності в системі управління підприємством, а також обґрунтовано концептуальні засади формування обліково-аналітичного забезпечення управління КСВ.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз сучасного стану обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств, досліджено особливості інформаційного забезпечення управлінських рішень у сфері КСВ, систематизовано підходи до облікового відображення витрат і результатів корпоративної соціальної відповідальності, а також проаналізовано склад звітності про корпоративну соціальну відповідальність.

У третьому розділі розроблено рекомендації щодо розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств. Запропоновано удосконалення організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку об'єктів КСВ, методичного забезпечення аналізу та моніторингу корпоративної соціальної відповідальності, систему КРІ та інтегральний індекс оцінювання рівня КСВ, а також рекомендації щодо вдосконалення інформаційного забезпечення управлінських рішень у сфері корпоративної соціальної відповідальності.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки дисертаційної роботи є логічними, послідовними, повною мірою відповідають поставленим завданням дослідження та підтверджують досягнення його мети.

Список використаних джерел охоплює достатню кількість наукових робіт українських та зарубіжних науковців, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів та інших інформаційних джерел, що свідчить про належний рівень опрацювання проблематики дослідження.

Анотація дисертаційної роботи відображає її основний зміст, висвітлює отримані наукові результати, рівень їх новизни та практичне значення.

Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності відповідно до поставленої мети та завдань дослідження. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Академічна доброчесність

Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено. Дисертація виконана з дотриманням вимог академічної етики, а використані наукові положення, ідеї та результати інших авторів належним чином оформлені відповідними посиланнями. Наукові положення, висновки та рекомендації, винесені на захист, є результатом самостійно проведеного дисертаційного дослідження та знайшли відображення в опублікованих наукових працях автора.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому оцінюючи позитивно дисертацію Лиски П. О., слід окреслити деякі дискусійні питання та висловити певні зауваження.

1. В процесі розкриття результатів анкетування стейкхолдерів (підрозділ 2.2), на основі якого сформовано систему показників оцінки КСВ, не наведено деталізованої інформації про територіальну та галузеву структуру вибірки, а також критерії відбору респондентів у розрізі окремих груп стейкхолдерів, що ускладнює оцінку репрезентативності визначених інформаційних пріоритетів, особливо для нечисленних, але вагомих для КСВ груп (зокрема інвесторів і державних органів).

2. Запропонований робочий план рахунків (табл. 3.2) передбачає введення нових аналітичних субрахунків до чинних синтетичних рахунків. Зважаючи на те, що частина зазначених позицій вже використовується в чинному Плані рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування, доцільним було б навести більш розгорнуто принципи їх використання та обґрунтування

відсутності конфлікту запропонованої нумерації з наявними обліковими позиціями.

3. Доцільним було б більш детальне розкриття тривимірного матричного кодування корпоративних соціально відповідальних витрат. Запропонована система кодування рахунку 949.X.Y.V (рис. 3.1) є логічною і послідовною, проте в роботі автором наведено лише один розшифрований приклад коду (949.3.2.1 «трудові практики – оплата праці – прямі»). Демонстрація ще кількох прикладів декодування, зокрема з інших напрямів КСВ (наприклад, з екологічної чи управлінської сфери) сприяло б кращому розумінню практичної реалізації запропонованого принципу кодування.

4. Автор зазначає (с. 193), що розроблена базова система з 42-ох показників оцінки КСВ «переважно орієнтована на середні та великі виробничі підприємства», водночас практична апробація проведена лише для адаптованої методики на трьох малих невиробничих підприємствах (підрозділ 3.2, табл. 3.11–3.15). Доцільно було б здійснити емпіричну перевірку також і основної методики на підприємстві з первинно заявленого цільового сегменту (середнє чи велике виробниче підприємство). Це розширило б можливість розуміння та оцінки практичного застосування повної системи показників для оцінки інтегрального показника КСВ.

5. Запропонований автором механізм переходу «витрати - інвестиції - активи» (рис. 3.4, табл. 3.3, табл. 3.4) обґрунтовано, розкрито послідовно й логічно. Водночас необхідно було детальніше розкрити питання того, як саме перекваліфікація операції, визнаної витратою в одному звітному періоді, а у іншому – активом, узгоджується з вимогами НП(С)БО щодо змін в оціночних судженнях та змін облікового статусу об'єкта обліку.

Наведені зауваження мають дискусійний характер, не змінюють загальну позитивну оцінку дослідження та не знижують науково-практичну цінність дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Лиски Павла Олександровича на тему «Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» в галузі знань 07 «Управління та адміністрування», є завершеною науковою працею, що містить наукову новизну, теоретичну і практичну цінність.

Тема дисертаційної роботи повністю розкрита, а поставлена мета та визначені завдання повністю виконані. Дослідження характеризується цілісністю, логічною структурою та послідовністю викладення матеріалу. Сформульовані автором наукові положення, висновки та практичні рекомендації є належним чином обґрунтованими, взаємопов'язаними та відповідають поставленим завданням дослідження. Основні результати дисертаційної роботи відображені у публікаціях здобувача у необхідній кількості та достатньому обсязі, а також пройшли належну апробацію шляхом їх представлення на конференціях. Практичну цінність одержаних результатів підтверджує їх упровадження у діяльність підприємств, що засвідчено відповідними довідками про впровадження.

Структура та зміст дисертації повною мірою розкривають тему наукового дослідження та відповідають обраній спеціальності. Обсяг, зміст, рівень та результати представленої дисертації відповідають вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а здобувач Лиска Павло Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і фінансів
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Наталя ЄРІШОВА

Підпис засвідчено:

Перший проректор
з науково-педагогічної
роботи

Гусман
МИГУЩЕНКО